

Les preposicions catalanes *per* i *per a*: un cas conflictiu de la normativa lingüística

Joan ANDREU BELLÉS

La pervivència d'una llengua, en aquest món tecnificat, informatitzat i amb pretensions d'uniformitat absoluta, ha de passar, indefugiblement, per l'adaptació a les condicions actuals, per trobar una ubicació —discreta en el nostre cas— que faça, al si de la comunitat on es parla, que hi haja, d'una banda, la suficient fidelitat lingüística dels seus parlants perquè no es perda i, d'una altra, les mesures gratificadores —llegit a l'inrevès en diríem penalitzadores— que n'estenguen l'ús entre els ciutadans que no la tenen com a pròpia.

Les condicions extralingüístiques (socials, polítiques, econòmiques, etc.) seran les que prendran la decisió. Si la llengua, per si mateixa, no té la capacitat d'autoregular-se, d'adaptar-se al medi i d'actualitzar-se, no podrà competir amb altres idiomes més flexibles i serà substituïda per llengües més poderoses. Una llengua complicada, amb una gramàtica arcaica —que no és el cas del català— i un conjunt de regles i excepcions i contraexcepcions a les regles no resulta pràctica, no és fàcil per a l'aprenent ni útil per a l'usuari.

El català ha de saber superar els punts de la normativa que entrebanquen, per la dificultat d'aprenentatge que comporta als parlants —fins i tot a aquells que la tenen com a llengua materna—, l'extensió de l'ús a tots els nivells, condició *sine quanon* que exigeix qualsevol procés d'estandardització i de normalització lingüística¹.

Aquestes notes que segueixen volen oferir una visió de conjunt sobre les diferents solucions (resumides) que autors diversos han proposat sobre l'ús de les preposicions *per* i *per a* i pretenen, fent-ne una contrastació crítica, facilitar als usuaris la bibliografia bàsica i la presa de posició a favor de l'opció que considera més pragmàtica, aquella que, partint dels elements intralingüístics i sense renunciar a la tradició de la llengua, resol, al meu parer definitivament, i amb vista al futur, aquesta qüestió conflictiva de la nostra normativa lingüística.

Però no sols els usuaris són els qui n'han de prendre una determinació; l'autoritat acadèmica, l'organisme al qual la llei atorga —almenys a Catalunya— capacitat legal per establir la norma del català, ha de prendre decisions (com ja ho ha fet en aspectes de fonètica i morfologia) que facen més passadores les

¹ Vegeu Lamuela (1984) per delimitar conceptes com normalització i planificació lingüístiques.

normes, regles i excepcions que ara com ara obstaculitzen l'aprenentatge d'un model de llengua unificat i el consegüent ús normal, sense pors ni complexos.

1. Sobre el concepte de norma

En aquestes notes en què hom usarà termes com *norma*, *dialecte*, *llengua*, *antinormatiu*, etc. cal delimitar d'antuvi els conceptes *norma* i *llengua*, especialment en relació amb la divergència que es produeix entre el dictat que imposa la norma i la realització que de la llengua fan els usuaris. Encara que les llengües es defineixen sincrònicament, és evident que evolucionen, que modifiquen els propis esquemes; quan parlem dels usos antinormatius de *per* o de *per a* significa estrictament que, en aquests casos, els usuaris contradiuen les prescripcions de la norma, no pas de la llengua, la qual, malgrat la tendència a l'estabilitat, a la inamobilitat, es veu modificada per factors interns i externs (Coseriu: 1957) que produiran —i podrem comprovar-ho només diacrònicament— el canvi lingüístic. La norma, nivell lingüístic que és sentit com a comú per tots els parlants, permet establir un llaç d'unió entre l'aspecte abstracte de la llengua i l'aspecte concret de la parla, però no arriba a presentar-se per complet en cap de les dues. La norma lingüística es materialitza en la codificació ortogràfica, conjunt de regles i prescripcions, que permet homogeneïtzar les manifestacions concretes que cada usuari fa de la norma lingüística que té interioritzada. En aquest treball aplicarem una concepció àmplia del terme i entendrem com a sinònims, en la pràctica, norma i codificació lingüístiques.

Hem d'intentar acostar-nos al problema de la discordança entre ús i norma sense apriorismes, sense prejudicis que puguin orientar el nostre estudi cap a posicions partidistes i interessades²; vull dir que els canvis que es produeixen en totes les llengües del món, i des de sempre, són els que les han fetes nàixer i evolucionar; cal que decidim fredament, amb tots els criteris de valoració al davant, si el canvi de la norma establerta —en aquest cas el de les preposicions catalanes *per* i *per a*— és necessari o no, si permet l'enriquiment de la llengua o si la sotmet al dictat de la llengua superposada, si coincideix amb la realització genuïna que fa algun dialecte o si és una solució de laboratori inacceptable per a tothom; en qualsevol cas, però, cal considerar els canvis lingüístics que es poden verificar amb l'estudi diatòpic simplement com una dimensió creativa de

² Encara que sembla una qüestió estrictament del camp d'acció dels lingüistes hi ha posicions que res hi tenen a veure, interessades pel triomf d'una solució sobre les altres; si no, mireu la vehemència d'alguns llibres d'estil de mitjans de comunicació (vg. bibliografia) o la violència dels grups secessionistes.

la llengua, com una manera d'adaptar l'idioma a les necessitats d'expressió.

De tots els canvis que es produeixen al si de les llengües, el canvi sintàctic ha estat el menys estudiat de tots, molt menys que el semàntic i, sobretot, que el fonètic; fins i tot hi ha autors que consideren impossible que un codi lingüístic qualsevol pugui interferir les estructures sintàctiques de cap altre, accedir i modificar la part més genuïna i secreta d'una llengua. Autors posteriors —com reproduïx Payrató (1985)— neguen aquestes afirmacions i relacionen el canvi a nivell sintàctic, entre altres raons, amb la durada i el tipus de bilingüisme. El qualsevol cas sí que podem concloure que aquests canvis lingüístics es produeixen per la influència de factors externs a la llengua, encara que també lingüístics.

Si traslladem la reflexió al cas del català, la durada de la nostra situació de bilingüisme³, a grans trets, ja ve de llarg i el tipus de bilingüisme, ací, respon a la superposició d'una llengua forana sobre la pròpia com a resultat d'una evolució política que —no cal dir-ho— va comportar, durant tants anys, la minorització de la llengua autòctona. I si ho apliquem a la discutida realització de les preposicions *per* i *per a*, l'evolució que observem des de l'inici de la llengua es pot explicar pels factors externs de què parla Coseriu; d'una banda, al segle xv, l'aragonès, si tenim en compte la influència que com a adstrat va exercir, per exemple, en el procés d'*apitxament* fonètic de l'Horta de València (Alarcos, 1983: 74)⁴ i, actualment, el castellà, per l'omnipresència de què gaudeix en el nostre domini lingüístic. Aquestes influències no afecten el conjunt de la llengua, sinó una part (el valencià bàsicament), fan més pregones les diferències dialectals i fan evolucionar alguns dialectes catalans cap a una major convergència amb la llengua superposada⁵, alhora que s'accentua la desincronització⁶ intralingüística.

³ No correspon fer en aquestes planes consideracions sobre l'abast conceptual de termes del camp de la sociolingüística que ens desviarien del nostre propòsit. Evidentment no es pot entendre la realitat bilingüe que ha viscut —que ha patit— la nostra llengua d'una manera homogènia, ni diatòpicament, ni diacròticament...

⁴ Això si seguim la teoria de l'anivellament lingüístic d'Alarcos (1960), fonamentada en les dades tan confuses i contradictòries dels llibres de repartiment*, i que ha estat qüestionada per diferents autors, per exemple Veny (1986a: 157) o Sanchis (1980: 132).

*Vegeu Ferrando (1978): *Llibre del Repartiment de València*, 4 vols., València, García Editors.

⁵ A nivell fonètic, que pot resultar més evident, hi ha una pèrdua, sobretot entre les generacions més joves, de fonemes propis de la nostra llengua: ensordiment de les alveolars sonores, pèrdua del tret distintiu del fonema labiodental, iodització en zones on dialectalment s'havia mantingut la realització de la palatal lateral, major ensordiment de les palatals fricatives (en valencià, africades) sonores, etc. Alguns d'aquests fenòmens, que fa alguns anys resultaven —almenys en valencià general— esporàdics o desconeguts, ara s'estenen sense aturador.

⁶ De desincronització, però històrica, ja en va parlar Joan Reglà.

2. Establiment de la norma de la llengua catalana

La normativa del català —sincrònic, ara sí— va estar fixada a principis de segle; en conseqüència, cal deixar clar que en parlar d'usos no normatius de les preposicions *per* i *per a* fem referència a aquesta norma concreta i material, i no pas a la llengua que les usa, ara o en el passat històric del català.

La nostra llengua, que durant tants anys sols havia tingut un model gramatical: l'espanyol⁷, va emprendre, amb l'empenta de la Renaixença, un procés propi de normativització que havia de buscar un model de llengua sobre el qual bastir el corpus normatiu basant-se, teòricament, en les varietats diatòpiques o diastràtiques de la llengua⁸. Aquest procés esdevé en molts casos traumàtic, perquè la selecció d'un codi comporta indefugiblement la menystinença d'altres opcions (dialectals) que poden produir en els seus parlants actituds de rebuig cap a una gramàtica i un diccionari que no recullen els trets de la pròpia parla tan exactament com els del dialecte veí. El parlant, doncs, ha de saber renunciar a la particularitat en benefici d'una solució general. Això, que és lògic i racional, ha estat enverinat des de posicions polítiques interessades i ha aconseguit, almenys en bona part de la societat valenciana més desinformada, una ralentització infructuosa del redreçament lingüístic.

Aquest procés de normativització, l'han de *patir* totes les llengües que aspiren a tenir una projecció de futur, la qual passa, indefugiblement, per l'establiment d'un estàndard⁹, d'un model de llengua vàlid per als parlants de tots els dialectes, de totes les classes socials i que es pugua usar per a totes les funcions lingüístiques. Precisament, la variació lingüística, que caracteritza les llengües subordinades, és un dels principals arguments que s'addueix per negar-los la categoria de llengua (Lamuela, 1989: 78).

Aquests dos esglaons successius, normativització i estandardització, el

⁷ N'hi ha prou a recordar, paradoxalment, els testimonis del apòlogistes del segle XVIII. Vegeu la caracterització que fa Lamuela (1984: 71) de llengua dominant i llengua subordinada.

⁸ En la pràctica també es va intentar, com ja veurem, rescatar models històrics; d'altra banda, la norma literària va resultar decisiva en la fixació del català; de fet, Fabra utilitzava el terme *llengua literària* per referir-se al model de llengua (escrita) a què aspirava; conceptes equivalents com *estàndard*, *llengua referencial*, etc. són posteriors.

⁹ L'estandardització comporta tres processos (Mollà, 1987):

—Acceptació dels parlants

—Vehiculació o expansió

—Elaboració, procés mitjançant el qual es dota la llengua dels recursos lèxics i sintàctics propis dels llenguatges especialitzats: llenguatge administratiu, tècnic, jurídic, etc. amb vocabularis especialitzats, treballs específics, etc.

La consecució de tots aquests estadis ens permet afirmar que la llengua ha assolit el seu procés d'estandardització.

català els ha assolits amb èxit, malgrat casos dolorosos com els intents secessionistes d'alguns personatges de la ciutat de València. Com en altres llengües sempre hi ha qüestions irresolutes, solucions que no acaben de satisfer tots els usuaris o plantegen problemes de coherència gramatical. La resolució d'aquests casos ha de ser intralingüística i s'ha de fer, és clar, d'una manera racional, sense apassionaments: estudiar històricament el cas, contrastar la realització actual, veure què diu la gramàtica normativa i, amb el màxim consens dels lingüistes i usuaris¹⁰, prendre una decisió que pugui ser acceptada pels parlants de tots els dialectes. El cas de *per* i *per a*, en català, és una d'aquestes qüestions i els diferents passos esmentats estan pràcticament fets; el problema rau, doncs, a fer l'últim pas: els lingüistes no s'hi posen d'acord.

El català va ser una de les primeres llengües romàniques que durant l'edat mitjana es va veure unificada i fixada —en un registre escrit— gràcies, sobretot, a autors com Ramon Llull i al paper de la Cancelleria reial¹¹. Actualment, però, aquesta mateixa llengua, després dels segles passats, té alguns aspectes normatius discutibles (i discutits) que entrebanquen enormement el procés de normalització lingüística.

Després de la Guerra de Successió, amb l'anul·lació de les institucions, lleis i costums forals i la prohibició d'usar la llengua pròpia en l'administració, l'ensenyament, l'església, etc., el català va caure definitivament en un procés de decadència (escrita) que ja havia començat, però, abans. Així i tot hi ha certs testimonis isolats (ací ens referirem bàsicament als valencians) que reivindiquen la necessitat d'unificar i de fixar una norma: als precedents del segle xv Bernat Fenollar i Jeroni Pau: *Regles d'esquivar vocables, mots grossers o pagesívols*, van seguir autors com Josep Ullastre (1690-1762): *Grammatica Cathalána...*; Carles Ros (1703-1773): *Diccionario Valenciano-Castellano, Breve explicación de las cartillas valencianas, Práctica per a escriure ab perfecció la llengua valenciana*; Josep Nebot i Pérez (1853-1914): *Tratado de ortografia valenciana clásica, Apuntes para una gramática valenciana popular*, amb propostes secessionistes i pintoresques; Lluís Fullana (1872-1948): *Gramàtica elemental de la llengua valenciana, Vocabulari ortogràfic valencià-castellà*, i especialment Josep Pau Ballot (1747-1821): *Gramàtica i apologia de*

¹⁰ En la societat actual hauríem d'entendre com a usuaris, en primer lloc, els mitjans de comunicació, i després editorials, administració, etc., és a dir, usuaris que influeixen, i molt, sobre usuaris.

¹¹ Coromines (1971: 276-277), en referència a la llengua escrita, diu: «No hi ha dubte que a l'Edat Mitjana el català era la més unificada de totes les llengües romàniques. [...] La seva literatura en prosa [...] al llarg de tres-cents anys [...] presenta un llenguatge uniforme, amb molt escassa evolució cronològica; però encara crida molt més l'atenció l'absència de variants dialectals [...], impera pertot arreu un idioma idèntic: el llenguatge de la Cancelleria».

la llengua catalana; i també autors de diccionaris com Manuel Joaquim Sanelo (1760-1829), Josep Escrig (1791-1867), Lluís Lamarca (1793-1850), Pere Labèrnia (1802-1860), Joaquim Martí Gadea (1837-1920), etc.

Al segle XIX, amb la Renaixença, els autors que volien escriure en català es topaven amb la dificultat de no tenir cap regla ni norma per aplicar-hi i el model de la Cancelleria resultava massa allunyat dels parlants coetanis, al temps que les diferències dialectals i la castellanització havien anat *in crescendo* durant els anys d'opressió política.

Aleshores dues posicions antagòniques intentaren elevar al rang de norma general el model propi de llengua que propugnaven: d'una banda, els partidaris del *català-que-ara-es-parla*, amb barbarismes i sense una perspectiva globalitzadora i integradora¹² i, d'una altra, els partidaris d'un *català acadèmic*, basat, per a uns, en el model medieval i, per a altres, en la llengua dels segles XVI i XVII—; les dues propostes s'allunyaven de la realitat dels parlants (Izquierdo, 1990: 58-63). Entre ambdues, Milà i Fontanals promovia una *solució de síntesi*.

Entre els anys 1889 i 1893, *L'Avenç* portà a terme una campanya per fixar la llengua: unificar la llengua culta i la popular, rebutjar l'ortografia castellana aplicada al català, fer-hi una depuració lèxica i gramatical, etc.; el punt de partença era, però, el barceloní.

Els primers anys del segle XX es crea l'Institut d'Estudis Catalans, el qual unirà voluntats i promourà l'establiment d'una norma comuna; l'artífex en fou Pompeu Fabra, que amb una sèrie d'obres (les gramàtiques de 1912, 1918 i 1956; les *Normes ortogràfiques* de 1913; el *Diccionari ortogràfic* de 1917— que contenia l'«Exposició de l'ortografia catalana», primer intent de sistematitzar l'ortografia amb l'ampliació a 50 punts de les 24 regles de 1913—, i el *Diccionari general de la llengua catalana* de 1932 i de 1954—la segona edició amb correccions i modificacions introduïdes per l'IEC—, fixà el que podríem anomenar català modern¹³; aquestes normes aviat foren acceptades al Principat i, als anys trenta, a les Illes i al País Valencià.

La normativització empesa per Fabra va partir d'un model unitarista (Polanco, 1984) i (Lamuela, 1984) (com proposava *L'Avenç*) basat en el dialecte oriental i concretament en el barceloní; posteriorment es va corregir el monocentrisme bàsic amb trets de policentrisme autònom, en què s'atenien les realitats lingüístiques dels principals dialectes¹⁴. En l'actualitat es pot detectar, bàsicament,

¹² Vegeu-ne exemples patètics a Solà (1987: 13-15).

¹³ Es pot trobar més referències a obres de Fabra, per exemple, a Solà (1987: 127 i 171).

¹⁴ Ferrando (1986) i Polanco (1984: 116) delimiten molt clarament els conceptes:

Codificació *monocèntrica* (amb un únic centre o model lingüístic):

a) *Model unitarista*, que es basa en un únic dialecte geogràfic; com el castellà o el francès.

dos paraestàndards que responen als dos blocs dialectals principals: l'occidental i l'oriental.

La codificació fabrista va establir uns criteris ortogràfics que, metodològicament, difícilment podien ser qüestionats (Fabra, pròleg del *Diccionari ortogràfic*):

—L'etimologia determina l'ortografia: *quatre, redemptor, adhesió*.

—La tradició literària: per exemple es marca la distinció de les *a* i de les *e* àtones, malgrat que en el dialecte dominant no es diferencien: *pare, casa*. En el cas que ací tractem, Fabra (1983: 60), referint-se a l'ús de la preposició *per a*, afirma que «cal indiscutiblement donar-li l'extensió que tenia en català antic, que no era pas tan gran com la que té *para* en el castellà actual»

—Els dialectes. Respecte a les formes i als trets dialectals; per exemple la diferenciació fonètica que encara feia el valencià i el balear entre /b/ i /v/ determina l'ortografia de *cavall*; al mateix temps es mantenen solucions comunes, si històricament havien coincidit: buidar < VOCITARE.

—La concordança amb les altres llengües modernes de l'entorn; un exemple: l'acabament en *-d* de mots que fonèticament acaben en /t/, com ara *àcid* (com fan el castellà, el francès, l'italià i l'anglès).

—La claredat i la precisió, comprovables en l'adopció dels guionets en les combinacions de pronoms febles: *cull-la*, no pas *cullla, tenint-te*, no pas *tenintte*.

Els mateixos criteris són d'aplicació, per a Fabra, a la codificació sintàctica; però al capdavant, el que importa és l'acceptació que els usuaris han de fer de les propostes dels lingüistes.

La normativització feta per Fabra i el reconeixement i l'acceptació que institucions, editorials i particulars han fet de l'IEC han aconseguit deturar el procés de disgregació i destrucció de la llengua catalana; s'hi han escurçat les distàncies intralingüístiques, la població ha accedit al coneixement de la llengua gràcies als mitjans de comunicació i a l'ensenyament (malgrat, en alguns casos, el poder polític) i un nombre cada vegada major d'estudiosos n'han aprofundit

b) Model *composicional*, format amb l'aportació, més o menys igualitària, dels diferents dialectes; cas de l'euskara batua.

Codificació *policèntrica*:

c) Model *autònom*, en el qual coexisteixen simultàniament, com a adaptacions a realitats diatòpiques diferenciades, normes distintes però considerades simples manifestacions alternatives d'una varietat estàndard; és el cas del portuguès i el brasiler, o de l'anglès i el nord-americà.

d) Model *independent*, en el qual coexisteixen diverses varietats estàndards considerades com a úniques i no alternatives per als respectius dialectes; és el cas del gallec i el portuguès.

el coneixement.

Malgrat això hi ha diversos aspectes de la normativa del català que no han quedat ben fixats o, si es vol i des d'una posició pragmàtica, no s'han resolt d'una manera satisfactòria; casos com ara l'ús del verb *ser*, la negació o les preposicions *per* i *per a*. Altres aspectes d'ortografia o lèxic que, sens dubte, tenen una resolució més expeditiva que els casos de morfosintaxi, continuen sense ser resolts: l'accentuació diacrítica, per exemple¹⁵.

3. El cas de *per* i *per a*

3. 1. Perspectiva històrica i etimològica

Amb el pas dels segles els ètims llatins de la dualitat *per/per a*, és a dir, PRO (preposició d'ablatiu) i PER (preposició d'acusatiu), es van arribar a confondre fonèticament i van donar formes diverses: *per*, *por*, *pour*, *par*. A més, ja en llatí vulgar, el valor semàntic dels ètims (Alcover-Moll: 1985) va anar evolucionant, eixamplant-se i barrejant-se, i al gruix de significats procedents de PER, se'n van afegir altres procedents de PRO¹⁶; encara que el valor final i causal (que comparteixen) s'ha mantingut, no es pot considerar que l'oposició semàntica llatina original hi haja romàs.

Les llengües ibero-romàniques crearen aviat la variant composta *para*, que procedia de la forma antiga *póra*¹⁷, que precisava la finalitat i l'interès¹⁸. En català, els primers testimonis de *per a* són dels segles XIII i XIV, en textos de la Cancelleria, però no es va consolidar ni generalitzar fins al segle XV, i només va reeixir en català occidental (especialment tortosí i valencià) i en la llengua

¹⁵ Malgrat aquesta afirmació hi ha casos com ara la normativa del guionet que, per fi, l'IEC ha plantejat modificar, i en un document intern encara no publicat determina, per exemple en el cas del prefixos, que «s'escriuran sempre sense guionet».

¹⁶ Alcover-Moll (1985: 411) anoten els significats que procedeixen del PRO llatí: 1. Introdueix el mot indicador d'allò en favor de què, o d'aquell en consideració a qui es fa una cosa: *Jo parlaré per tu*. 2. Indica allò en lloc de què, en nom de què, en correspondència de què, es fa alguna cosa: *Jo he convingut a tres sous per cada bóta*. 3. Introdueix el mot indicador d'una cosa o qualitat que es considera inherent a la persona o cosa de la qual es parla; equival a 'com a', 'en qualitat de': *Jo no vull passar per ruc*. 4. Pot denotar oposició, situació enfront i en correspondència amb una altra cosa: *Estar posats cara per cara*. Vegeu també Bastardas (1979: 50). Per a l'espanyol, Alvar-Pottier (1983: 300) on citen Bastardas (1953: 92): *Particularidades sintácticas del latín medieval*, CSIC. També Malkiel (1980).

¹⁷ Alvar-Pottier (1983) intueixen que *para* (<PORA) és més probable que vinga de PER AD, que no pas de PRO AD, com proposa Menéndez (Veg. nota 18).

¹⁸ En espanyol (Menéndez, 1940), *por* < PRO i *para* < PORA (antic) < PRO AD, la qual no es va estendre fins a l'època alfonsina (Lapesa, 1942). Per ampliar la bibliografia i les explicacions etimològiques i diacròniques de la preposició *per a* (en català, castellà i portuguès), Malkiel (1980).

oficial¹⁹. Els parlars actuals del català occidental encara conserven la forma *per ad*²⁰ procedent del llatí *PER AD* com ho feia el català medieval (i l'aragonès)²¹: *E per ad aquesta empresa féu capità...* Muntaner (Alcover-Moll: 1985)²².

Coromines (1971: 159) conclou que en la llengua antiga no es podia establir cap separació clara entre *per* i *per a*:

Unes mateixes construccions, en uns mateixos autors, apareixen adés amb *per a* adés amb *per*, i que fins s'esdevé prou sovint que els diversos manuscrits, en una mateixa frase, presenten els uns *per* i els altres *per a*, o que un mateix manuscrit ens mostra *per* en un membre de la frase i *per a* en un altre.

Des d'una posició sincrònica, Joan Solà (1994a: 113-115) addueix molts exemples d'usos indistints d'una i d'altra preposició; fins i tot, i com a exemple, del mateix *Diccionari de la llengua catalana* de l'Enciclopèdia Catalana:

Falten cinc quilòmetres per arribar-hi—Manca un quilòmetre per a arribar-hi.
Falten dos minuts per les tres—Manquen cinc minuts per a les quatre.

Al domini lingüístic oriental hom afirma (*Diari de Barcelona*, 1988: 29) que si es va usar, al segle xv, la preposició *per a* fou per influència dels escriptors clàssics, que eren majoritàriament de filiació valenciana, i que «a començaments del segle xvii, la forma *per a* havia desaparegut completament de l'ús popular de l'idioma a la part oriental del territori».

Hi ha autors que consideren una tendència natural de la llengua l'especialització semàntica de dues preposicions per significar, bàsicament, causa i finalitat. En qualsevol cas és ben cert (Lacreu, 1990: 313) que «qualsevol criteri —siga quin siga— és perfectament legítimable des d'una perspectiva

¹⁹ Hom pot preguntar si la teoria de l'anivellament lingüístic d'Alarcos, que intenta explicar fenòmens de fonètica històrica, es pot traslladar a casos més complexos de sintaxi; en aquest cas nostre la tardana consolidació de *per a*, i precisament en zones col·laterals de l'aragonès o en llocs de forta immigració aragonesa, es podria explicar per la influència de la forma *pora* que usava l'aragonès. Precisament Joan Veny, que es mostrava crític amb aquesta teoria (veg. nota 4), també parla —però genèricament— dels corrents migratoris com a factors d'anivellament lingüístic (Veny, 1986b: 39-56).

²⁰ Alguns autors consideren que es tracta del manteniment de la preposició llatina d'acusatiu *AD* i altres ho veuen com un simple coixí fonètic; el cas és que també apareix darrere d'altres elements gramàtics: *Dona-ho ad ella, Vés cap ad este*, que en alguns parlars dissimila i esdevé *an*: *Porta-li'l an (<AD) aquell home*. Sobre això vegeu Bastardas (1979: 57); també Fabra (1984: 320).

²¹ Segons constata Lapesa (1983: 289), n'hi ha testimonis en aragonès (i en zones de La Rioja i Navarra) des del segle xii fins al xvii, però «parece haber desaparecido en las hablas vivas». En català no.

²² En català antic també es documenta (Alcover-Moll, 1985) la forma *per a* separada en dues parts: *Era venguda per algunes coses a comprar*, Tirant; precisament Bastardas (1979) analitza aquestes estructures en un article que arplega, en el títol, un exemple extret del *Cant de Ramon* de Llull: «per sarraïns a preïcar».

historicista [...] perquè les vacil·lacions, efectivament, han sigut permanents al llarg de la història de la llengua».

3. 2. Perspectiva dialectal

La correspondència quasi exacta que els dialectes valencià i tortosí fan de les formes catalanes i espanyoles no respon, segons Joan S. Beltran (*apud* Solà, 1987a: 124), a cap interferència d'aquesta llengua, sinó que és el resultat d'una evolució normal que començà a observar-se a mitjan segle xv. També Coromines (1971: 162) afirma que la forma *p'a* (*per a*) del valencià vulgar no és cap calc del castellà²³, sinó «la continuació viva i espontània del *per a* dels clàssics del segle xv» i Ruaiç (1989) diu que «els parlars sud-occidentals, paral·lelament al que ha fet en els darrers segles el castellà (però no necessàriament per influència d'aquesta llengua), han donat més abast a la forma *per a* que el que té en la normativa literària».

Algun autor (professor universitari de prestigi) també opina així i, a més, afirma que la dualitat es pot traslladar al camp de les conjuncions; considera que és un ús genuí de la llengua —malgrat anar contra la normativa establerta— la dualitat conjuntiva entre *perquè* (introdutora d'oracions causals) i *per a què* (introdutora d'oracions finals), com l'espanyol. Aquesta explicació és rebutjada per Coromines (1971: 165), Badia (1962: 108), Fabra (1983: 50 i ss.), Fabra (1984: 259) i per la major part de gramàtics. En qualsevol cas, no ens podem basar en els paral·lelismes amb les altres llengües per resoldre les mancances internes —si n'hi ha— de la nostra; així, si, d'una banda, el castellà usa dues conjuncions: *porque* (causal) i *para que* (final), d'una altra, l'italià, com el català normatiu, només coneix, amb els valors causal i final, la conjunció *perchè*.

Pel que fa a la resta del domini lingüístic, el català oriental fonamentalment, es pot afirmar, a grans trets, que l'ús de *per a* és molt reduït: «*las dos preposiciones per y per a se han confundido en el habla corriente (en Barcelona), pronunciándose ambas per*» (Badia 1962: 53); Alcover-Moll (1985: 439) hi constaten una unificació, geogràficament més extensa, de *per i per a* en la forma simple en tots els usos; aquesta convergència no sols s'ha produït en el llenguatge parlat, sinó que també hi ha obres literàries que usen *per* amb el significat de destinació o finalitat²⁴. L'opinió del DCVB, que no es pot titllar de

²³ Malgrat que coincideix, com diu Menéndez (1904: 336), amb l'espanyol, que fa «*en la pronunciación descuidada pa, como por el se hace po'el o po'ls*».

²⁴ A les Balears hi ha algun cas de *per a* en frases fetes: *per a sempre* (i *per sempre*), *per a Pasqua* (i *per Pasqua*), ...*no ser per a dir* (Alcover-Moll, 1985: 442).

partidista ni interessada, coincideix —perquè constata una realitat— amb la del *Diari de Barcelona* (1988: 28): a «la part oriental [...] *per a* no 'existeix' oralment: la gent sempre diu *per*»; això mateix afirmen Bibiloni-Corbera (1984: 152): «la llengua de les Balears no empra mai *per a*»²⁵. En qualsevol cas, com escriu Mila Segarra (1984: 20) després de fer un repàs als usos dubtosos —i en són molts— que les preposicions presenten en català, es pot afirmar que la presència de la preposició *a* en el català occidental predomina sobre l'absència en diversos contextos gramaticals (*fins/fins a, el 1994/al 1994, etc.*) i que la informació dialectal no ha aclarit «l'envitricollada qüestió de la distribució de les preposicions *per i per a*».

4. Propostes sobre la normativa de les preposicions *per i per a*

4.1. La norma establerta

Pompeu Fabra va establir la norma vigent basant-se en l'ús del català clàssic, però no en féu un estudi exhaustiu, ja que l'època en què forní la proposta correspon al segle xv, etapa de dubtes i vacil·lacions pel que fa a l'establiment de la norma en qüestió²⁶. En aquest mateix sentit, Joan Solà afirma al prefaci de la *Gramàtica Catalana* de 1918 (Fabra, 1918) que el Mestre, davant fenòmens poc clars, evitava la definició de conceptes i es limitava a exposar una abundosa exemplificació dels fets lingüístics.

Són de gran interès, especialment pel caràcter dogmàtic que alguns atorguen a la norma fabriana, les paraules que Joan Sales (1971) posa en boca de Pompeu Fabra: «Una regla que per poder-se aplicar requereix una profunda meditació a cada pas, no és bona», i afegeix: «Aquest [Fabra] ens havia dit en efecte una vegada [...] que se sentia insatisfet de la mena de regla que havia donat a les seves gramàtiques sobre l'ús d'aquelles dues preposicions, la simple i la composta. [...] Ell mateix, que l'havia formulada, se sentia perplex sovint pel que fa a la seva aplicació en tal o tal cas concret».

Distribució de *per i per a* (Fabra, 1918²⁷, 1956; Sanchis, 1950; Badia, 1962; Jordana, 1968; Alcover-Moll, 1985; Ruaiç, 1989). Descripció de la norma:

1. Cal usar la preposició *per* en els casos següents:

1.1. Davant dels predicatius: *Tothom el tenia per lladre.*

²⁵ Per aprofundir especialment la morfologia dialectal de *per/per a* vegeu Coromines (1971: 159-166).

²⁶ Fabra (1983: 60) afirma: «Com la llengua antiga presenta en certs casos vacil·lacions entre *per i per a*, d'aquí la dificultat d'establir regles justes sobre l'ús d'aquestes dues preposicions».

²⁷ Aquesta gramàtica, que refà la *Gramàtica de la Lengua Catalana* que havia publicat el 1912 *L'Avenç*, fou encarregada, a Fabra, per l'IEC i ha estat considerada, de manera implícita, la gramàtica oficial de la llengua catalana.

1. 2. En les determinacions de lloc²⁸: *El tirà per la finestra, Anaven per la carretera.*

1. 3. En les determinacions de temps:

—Si indica el temps durant el qual s'esdevé l'acció: *Tornarà per la sega, Va venir per Nadal, Li'l vaig llogar per un any.*

—Si indica que falta un temps perquè s'esdevinga alguna cosa: *Falta una setmana per les vacances, Només falten dos dies per Pasqua.*

—Davant de l'adverbi *sempre*, per indicar l'absència de límits temporals: *Han trencat el seu compromís per sempre*²⁹.

1. 4. En les determinacions de mode: *Va guanyar per casualitat, Un paquet per viatger, Per no res.*

1. 5. En les determinacions circumstancials de causa, per indicar el motiu, el mitjà: *Ho va fer per ell, M'ho han tramès per correu.*

1. 6. En el complement agent en les passives: *La ciutat ha estat presa pels enemics, La bandera era portada per un cavaller.*

1. 7. En les oracions subordinades d'infinitiu:

Si depèn d'un verb d'acció voluntària³⁰, és a dir «davant un infinitiu que denota el fi o objecte de l'acció expressada per un verb anterior, cal usar *per* i no *per a* sempre que aquest fi o objecte pot considerar-se com el motiu d'aquella acció» (Fabra 1983: 60)³¹: *Vaig allargar els braços per agafar-lo, Havíem anat a Girona per veure el nostre pare, S'ajagué al sofà per dormir, M'hi vaig acostar per sentir-ho millor, Havia vingut per saludar-la.*

1. 8. Quan significa 'en consideració a': *És molt alt per l'edat que té, És molt madura pels anys que té.*

1. 9. Davant la conjunció *que*³²: *Ruixa-ho amb oli perquè cremi bé.*

²⁸ S'hi pot remarcar l'ús manllevat del castellà que substitueix la preposició *cap a*, genuïna, per *per a*; exemples: *Avui ix un tren cap a* (no pas *per a*) *Alacant*.

²⁹ Malgrat Roís de Corella que, per exemple, al *Plany dolorós de la reina Hècuba* escriu: *e axi per a sempre piadosament planyeran Troya*, (Badia, L., 1991: 216). Vegeu també el primer exemple de la nota 24.

³⁰ Per aprofundir el concepte d'acció voluntària vegeu Solà (1987: 138).

³¹ Badia (1962: 75) ho expressa de manera semblant i ho explica amb un exemple: «*siempre que la oración subordinada exprese la causa o la finalidad de la oración del verbo principal, y esa causa o finalidad constituyan a la vez el motivo de la misma acción principal, e indiquen aquello que ha movido a su autor a ejecutarla*» [...] «*en una oración como* treballava sense descans per guanyar el premi [...] *vemos que la oración subordinada final (guanyar el premi) es al propio tiempo la finalidad y el motivo de la oración principal (treballava), de modo que guanyar el premi es lo que movia al sujeto a treballar*».

³² Aquest ús resulta en l'actualitat indiscutit, malgrat testimonis d'autors descurats o d'èpoques passades en què la fixació de l'idioma no era tan palesa.

2. Cal usar la preposició *per a* en els casos següents:

2. 1. En les determinacions de temps:

—Si indica el termini fix referit al futur: *Ens han invitat per a demà.*

2. 2. En les oracions subordinades d'infinitiu:

Si aquest fa de complement de finalitat i depèn d'un verb que no és d'acció voluntària: *Aquesta aigua és per a curar malalties, No té força per a pujar-lo, No tenien llet per a donar als malalts, Li posaven moltes dificultats per a desanimar-lo, Ens falta una corda per a lligar-ho.*

2. 3. En les determinacions circumstancials de finalitat o destinació³³, objectiu o tendència: *No tenien vi per a tothom,*

2. 4. Si pot significar 'en relació a qui és certa una determinada cosa': *L'escola és massa lluny per als nens petits, Per a mi s'han equivocat completament, La ciutat, per al qui ve per llevant, queda francament lletja, Bo per a tots.*

En l'ampli estudi que fa Ruaix (1989) per defensar la normativa establerta de les propostes «incongruents, disgregadores, demagògiques i contraproductives» (sic) de Coromines, afirma que disposa d'una regla pràctica i senzilla per determinar l'ús normatiu de les conflictives preposicions en els casos de divergència amb el castellà, ço és davant d'infinitiu:

a) «Sempre que el castellà usa *por*, en català escriurem *per*.

b) «Quan el castellà vacil·la entre *por* i *para*, en català escriurem *per*.

c) «Quan el castellà usa *para*, ens hem de fixar:

—«si vol dir 'amb la intenció de', i en aquest cas escriurem *per*;

—«o si vol dir 'de cara a' o altres coses, i en aquest cas escriurem *per a*».

4. 2. Proposta Coromines-Solà

La proposta d'aquests autors, després d'analitzar la fabriana i concloure que no està fonamentada ni justificada, a més de presentar dificultats addicionals i ser inaprehensible completament³⁴, incideix en els casos de major indefinició de la norma de Fabra, és a dir, davant d'infinitiu. El mateix Mestre, després de remarcar que la llengua antiga no usava sempre la preposició *per* davant

³³ Alcover-Moll (1985: 442) remarquen que convé emprar —implícitament constaten que no sempre es fa— la forma *per a* quan es vulga expressar la idea de finalitat o destinació, i així distingir el concepte de causalitat, instrument, etc., per al qual cal usar la forma *per*. I afegeix que hi ha un cas especial en què, malgrat expressar finalitat, s'usa *per*: davant d'infinitiu que depenen de verbs d'acció voluntària.

³⁴ N'hi ha prou a intentar desxifrar la complicada explicació que en fa Ruaix (1989: 154 i ss.)

d'infinitiu, afegeix: «Això potser ens permetria de reduir encara més l'ús de la preposició composta *per a* [...] i considerar solament obligatori l'ús d'aquesta preposició en aquells casos en què la traducció de *para* per la preposició simple *per* podria donar lloc a frases equívokes, com per exemple en la frase *El dinar havia estat preparat per a nosaltres* (idea de destinació), en què l'omissió de *a* darrera *per* produiria la seva confusió amb *El dinar havia estat preparat per nosaltres* (idea d'autor)» (Fabra 1983: 63). Hi ha, doncs, una velada proposta de Fabra a usar només l'oposició *per/per a* en els casos d'ambigüitat semàntica. També Badia (1962: 74) reconeix, des d'una posició *oficialista*³⁵, les dificultats. Coromines i Solà emeten una proposta que basen en fets de llengua documentats diacrònicament i diatòpica; únicament modifiquen l'ús d'aquestes preposicions davant d'infinitiu i deixen pràcticament igual la resta de casos (Coromines, 1971; Solà, 1987a):

—S'usarà *per* o *per a* davant de substantius o altres elements nominals (articles, pronoms, adjectius) segons ho exigisca el sentit. No és el mateix *He comprat caramels per tu* que *He comprat caramels per a tu*, o *Una casa feta per Joan* que *Una casa feta per a Joan*.

—S'usarà *per* davant dels altres elements de l'oració (verbs, adverbis, conjuncions). No obstant això, si hom vol, pot usar les regles de Fabra.

Com es pot comprovar, aquesta norma només divergeix de l'actual de l'Institut d'Estudis Catalans en el punt 2. 2., davant d'infinitiu.

Encara que puga semblar senzill determinar si el verb principal del qual depèn l'infinitiu és d'acció voluntària o no (en el primer cas caldrà posar *per* i en el segon *per a*), Coromines-Solà exposen (demostrin) clarament que, en molts casos, resulta impossible determinar aquesta categoria semàntica; com a prova (entre altres), afirmen que molts autors no troben altra manera d'explicar quins són els verbs d'acció voluntària, si no és fent llargues llistes de verbs³⁶, segons Solà (1987a: 137) «no sabem amb quin criteri, si no és la simple intuïció o una impressió subjectiva»; vegeu-ne, com a prova, Badia (1962: 76): «los

³⁵ «Delante de un verbo en infinitivo se emplea unas veces *per* y otras *per a*; la doctrina gramatical es aquí algo delicada, y el hecho se agrava por la confusión sistemática, en el lenguaje hablado, de ambas preposiciones en *per*, de suerte que no se puede resolver cada caso concreto por lo que 'siente' el hablante, sino por las reglas de la gramática».

³⁶ Reproduïm una d'aquestes classificacions més recents (Lacreu, 1990: 314):

- a) Verbs de moviment (acostar-se, alçar-se, anar, baixar, dur, eixir, entrar, portar, pujar, tornar, venir, etc.).
- b) Verbs que expressen un esforç (combatre, esforçar-se, estudiar, lluitar, morir, sacrificar-se, treballar, etc.).
- c) Verbs que expressen una acció condicionada als designis personals de cadascú (aconsellar, buscar, comprar, construir, contar, decidir, deixar, dir, enviar, esperar, fer, intentar, llançar, oferir, parlar, parlar, posar, prendre, procurar, proposar, provar, recordar, resoldre, saludar, trencar, etc.).

verbos usar i emprar 'emplear' suelen considerarse como si no fuesen de 'acción voluntaria'» (la cursiva és, evidentment, nostra); a més, es pot comprovar que entre diferents autors no tots coincideixen a adscriure un verb a una categoria o a una altra; exemples: *donar, aportar, guanyar, voler, haver de...* Fins i tot el mateix Ruaix (1985: 185, nota 7) afirma que hi ha un grup de verbs en què «pot haver-hi acció voluntària, però no marcada, no emfasitzada; hi predomina la idea de destinació; *ser, estar, haver-hi, existir; faltar o mancar, guanyar, tenir, etc.*»: *acció voluntària no marcada i no emfasitzada*, no sembla que siguin termes fàcilment intel·ligibles des de la didàctica per arribar a entendre, o explicar, la noció d'acció voluntària.

Des d'un punt de vista lingüístic, posar *per* o *per a* davant d'una oració d'infinitiu no comporta la pèrdua de cap oposició paradigmàtica que impliqui un trencament estructural, sinó més aviat respon a una realització dialectal; és a dir: una mateixa oració en uns dialectes es diu amb *per* i en uns altres amb *per a* i la percepció del contingut semàntic que el parlant en té és la mateixa.

Aquesta mena de canvis afecten la norma, encara que no impliquen l'aparició o la desaparició d'oposicions distintives, i com que l'establiment de la normativa actual és evidentment producte recent de l'elaboració humana, està sotmès a la imperfectibilitat que li és pròpia. No hi fa res, per tant, que se'n modifiquen els punts febles.

4. 2. 1. Crítica de Ruaix (1989)

Cal fer esment de la punyent crítica que Ruaix dedica a les tesis coromianes. El punt de divergència d'ambdós autors és l'estructura «*per*+infinitiu (simple)» amb valor causal. Per a Coromines és un «ús acastellanat, recent i estrany a les llengües romàniques»; a més, afirma que el català expressa la noció de causa amb la conjunció corresponent o fent un gir oracional; i en posa un exemple: és preferible «*La recomana perquè s'adapta a les necessitats del meu poble* o [...] *per la seua adaptació* [...] que no pas *la recomana per adaptar-se a* [...]». Per tant, aquesta fórmula s'ha de bandejar de la llengua i, en conseqüència, no podrà entrar en conflicte amb l'estructura «*per a*+infinitiu» amb valor de destinació que, per coherència amb la proposta Coromines-Solà, esdevindrà «*per*+infinitiu».

Per desmentir Coromines, Ruaix (1989) afirma que aquesta estructura — «*per*+infinitiu (simple)» amb valor causal— és legítima (per tant cal mantenir-la diferenciada d'una altra estructura amb valor de destinació construïda amb «*per a*+infinitiu») i n'argumenta les raons:

—En llatí ja tenia aquest valor causal.

—Si el valor causal de *per* es manté davant dels elements nominals,

també el pot mantenir davant dels infinitius que, no ho oblidem, són formes no personals del verb i tenen un caràcter nominatiu (com els gerundis el tenen adverbial o els participis adjectival).

—Un llarg estol d'autors, des dels orígens fins a l'actualitat, l'han usada: Llull, Eiximenis, Metge, sant Vicent Ferrer, Viciana, Joanot Martorell, Jaume Roig, Roís de Corella, el baró de Maldà, Verdaguer, Guimerà, Carner, J. V. Foix, Josep Pla, Pere Calders...

—L'usa el llenguatge popular i el periodístic.

—L'empren estudiosos de la llengua i filòlegs: Alcover, Fabra, Moll, Sanchis Guarner, Enric Valor, Badia i Coromines.

—Apareix documentada en les llengües romàniques: italià³⁷, francès, portuguès, occità.

També Segarra (1984: 21) afirma, després d'expressar la genuïnitat de l'estructura «per+infinitiu simple» amb valor causal, que «la manipulació [...] és molt freqüent en un filòleg de la competència de Joan Coromines».

Aquestes afirmacions són qüestionades per Solà (1990: 134), que remarca la simplificació del concepte que fa Ruaix i expressa la dificultat que troben els especialistes (no sols en català) per determinar la genuïnitat de la construcció «per+infinitiu simple», amb valor causal.

Pel que fa a l'ús de *per i per a*, Ruaix coincideix amb Coromines respecte a l'ús davant d'elements nominals. En el punt bàsic de divergència —davant d'infinitiu— Ruaix fa palesa la necessitat d'usar una o altra preposició si es vol evitar l'ambigüïtat del contingut semàntic d'algunes frases i si es vol mantenir la coherència gramatical (Ruaix 1989: 138-140). Exemples:

a) —*Màquina per pintar* (encara no està pintada).

—*Màquina per a pintar* (serveix per pintar).

b) Si diem *Materials per a l'estudi d...* («per a+substantiu»), haurem de dir *Materials per a estudiar...* («per a+infinitiu»).

c) Si diem *Una escola vàlida per al dia d'avui* («per a+substantiu»), haurem de dir *Una escola vàlida per a avui* («per a+adverbi»).

d) Si diem *Guarda-ho per a l'any vinent* («per a+substantiu»), haurem de dir *Guarda-ho per a quan vulgues* («per a+conjunció»).

En qualsevol cas, se li pot retreure a Ruaix que les llengües no tenen perquè mantenir aquests paral·lelismes i simetries tan estrictes —i de fet en totes hi ha casos d'incongruències—; la mateixa llengua catalana ens en presenta un

³⁷ Alvar-Pottier (1983: 300) afirmen que PRO i PER van expressar tant la finalitat com la causa i que hi ha llengües, com el català i l'italià, que no han establert aquesta diferència perquè «la distinció no és imprescindible en el sistema de llengua». Com ja hem dit adés, també coincideixen el català i l'italià en el cas de les conjuncions causals i finals, ja que ambdues llengües només en tenen una: *perquè* i *perchè*.

exemple paral·lel als anteriors quan permet posar la preposició *en* davant d'uns elements gramaticals i penalitza que es pose davant d'infinitius, encara que expressen el mateix contingut semàntic i tinga acreditada la seua existència en català antic; vegeu-ne un exemple:

- *Consisteix en tal cosa* o *Consisteix a fer tal cosa* (les dues normatives).
- **Consisteix en fer tal cosa* (no normativa).

Ruaix conclou la crítica a les tesis de Coromines-Solà en termes molt categòrics i un xic apassionats:

1. La proposta de Coromines és disgregadora i no té visió nacional perquè no té en compte els parlars occidentals, especialment el valencià.
2. «L'esquema de distribució sintàctica i semàntica entre *per* i *per a*, produeix confusions i, per tant, hem de dir que és gramaticalment incongruent, desballestadora, confusionària».
3. «La 'proposta Coromines' és socialment disgregadora, demagògica i contraproduent» (Ruaix, 1989: 141).

4. 3. Proposta d'alguns mitjans de comunicació

Precisament en un món com l'actual on els mitjans de comunicació són omnipresents, no podem obviar les propostes que, mitjançant els llibres d'estil, s'hi han fet. Parlem en concret del *Diari de Barcelona* (després *Nou Diari*). Les seues propostes, en general emmarcades en el que hom ha anomenat *català light*, podríem afirmar que pretenen retornar a l'antiga discussió renaixentista sobre quin havia de ser el model de partença per codificar la llengua: el *català-que-ara-es-parla* o el català acadèmic. Aquests mitjans de comunicació opten clarament pel primer i obliden que, en l'actualitat, el català ha superat amb èxit el procés de codificació empès per Fabra, hi ha una gramàtica i uns diccionaris, molts usuaris (administració, ensenyament, editorials, altres mitjans de comunicació, etc.) que empren el català seguint, amb major o menor ortodòxia, la normativa fabriana.

Pel que fa concretament a l'ús de *per* i *per a* (aquest sí que és un punt clar de discussió normativa), el llibre d'estil que comentem propugna «no usar mai la preposició composta *per a*», no sols davant d'infinitius, sinó fins i tot davant de sintagmes nominals. Un exemple clar i representatiu de les ambigüitats que això produeix és el mateix títol del llibre, evidentment fet amb tota la intenció: *Un model de llengua pels mitjans de comunicació*. Un altre exemple a l'atzar és un titular de primera plana del *Nou Diari* del dia 22 de maig de 1993: *El Príncep d'Astúries, pels cascos blaus espanyols*; és a dir: *El [premi] Príncep d'Astúries, per als* — donat als — *cascos blaus espanyols*, no pas: *El príncep d'Astúries, pels*

—en defensa dels— *cascos blaus espanyols*. L'ambigüitat és evident però al diari no li fa res, ja que, segons afirmen (*Diari de Barcelona*, 1988: 29), «el fenomen de l'ambigüitat sol ser consubstancial a totes les llengües, i no ha suposat mai un fre a la producció escrita». Encara que reconeguem aquesta afirmació, el que no es pot permetre és crear deliberadament ambigüitat on no n'hi ha hagut mai.

El model lingüístic que proposen (i usen, en contra de la normativa) (*Diari de Barcelona*, 1988) pretén arribar més fàcilment al seu lector típic, a la major quantitat de lectors. En termes quantitius, és evident que el major nombre de persones que conformen el mercat d'aquests diaris és Barcelona i la seua àrea metropolitana. Aquest model usa, doncs, com a estàndard, un parlar local, el barceloní, que imposa com a norma general fins i tot a l'àrea dialectal major en què s'inscriu, el català oriental; la raó ja l'hem dita: hi ha més persones que parlen barceloní —que sempre diuen *per*, en substitució de *per i per a*— que qualsevol altre dialecte. Les consideracions economicistes, com reconeix el *Diari de Barcelona* (1988: 29), són determinants: «Tenint en compte, doncs, que l'àrea de difusió del diari correspon, majoritàriament, a la part oriental del nostre domini lingüístic, a la llengua del DdB només utilitzarem la preposició *per*».

Una única raó permet justificar la tria que fa el *Diari de Barcelona* (1988): la voluntat de simplificar una norma tan difícil d'aprehendre pels usuaris; però tant la simplifiquen que, volent reproduir la parla dels ciutadans (barcelonins), menyspreen usos generals, històrics i normatius! del conjunt de la llengua (*per a* davant de sintagma nominal, per exemple), ensorren la precisió semàntica que l'alternança permet (*fer la casa per/per a Joan*)³⁸ i manquen d'una visió global i integradora —nacional— de tots els dialectes (al valencià no li resulta estrany sentir sempre *per* davant d'infinitiu, de fet l'estructura «*per*+infinitiu» existeix en el seu codi sintàctic). És, aquest, un model de llengua egoista de conseqüències funestes: si hem d'acceptar la realitat lingüística dels nostres usuaris sense més consideracions preparem-nos que aviat serem un dialecte de l'espanyol, perquè haurem d'acceptar, per exemple, correlacions verbals calcades d'aquesta llengua, com ara l'ús del plusquamperfet de subjuntiu en lloc del condicional compost en l'apòdosi de les oracions condicionals (**Ho hagueres sabut, si hagueres telefonat* substituïnt *Ho hauries sabut, si hagueres telefonat*); o l'expressió del deure amb un futur; o un relatiu aliè d'ús quasi general: *en la que* (en la qual); o l'expressió de l'obligació amb la perífrasi *tenir que*, i tants i tants casos de lèxic: *entonces, pues, tossino, sumo*, etc.

³⁸ Vegeu l'exemple citat del *Nou Diari*.

4. 4. Proposta d'admetre dos subestàndards

Alguns autors (i polítics valencians) consideren necessari, des del punt de vista sociolingüístic, mantenir la distinció que els dos grans blocs dialectals fan de les preposicions *per* i *per a* (vegeu 3. 2.) i consolidar una doble norma sobre aquest punt paral·lelament a com es fa en altres aspectes de la llengua: morfologia verbal, possessius, demostratius, etc. Si bé és veritat que hi ha una doble pràctica establerta que diferencia els dos dialectes majors, la realitat actual reflecteix la transgressió, tant de la norma fabriana, com de la norma antiga, uns dialectes *per* omissió de la *a* (sempre fan *per*) i uns altres *per* estendre els usos de *per a* on sempre s'ha dit *per*.

Joan S. Beltran i Caballé (*apud* Ruai, 1989: 143) conclou que aquesta és la solució que *per* als parlants del carrer, *per* als usuaris no tècnics ni lingüistes, és més viable. No obstant això reconeix que implicarà també, inevitablement, «virulentes» discussions que «difícilment s'acabaran» (sic) i que una solució mixta, que aglutine components de tots els dialectes, seria artificialosa i no satisfaria ningú.

Aquesta possible solució ha estat acceptada tàcitament per l'administració pública valenciana, que l'usa, juntament amb alguns mitjans de comunicació del País Valencià. En realitat, el que es pretén és consagrar els usos estesos majorment entre la població jove i urbanitzada, no genuïns, que estableixen una correspondència exacta entre el castellà i el català: *a para* correspon *per a* i *a por* correspon *per*. L'intent no és nou, Fabra (1983: 59 i ss.) ja el constata molt de temps enrere: «En el català de la Renaixença es manifestaren dues tendències contràries: l'una proscrivint l'ús de *per a*, l'altra donant a aquesta preposició la mateixa extensió de la preposició castellana *para*».

5. Conclusions

Actualment, en alguns casos, resulta molt difícil determinar si en certs contextos gramaticals cal posar un *per* o un *per a*, fins i tot a filòlegs i estudiosos; entre aquests, preservadors (i revisors) de la norma, tampoc hi ha consens i, si atenem anàlisis fetes de l'obra de Fabra, es pot observar com hi ha ocasions en què el Mestre dubta, i fins i tot practica el contrari que proposa. Amb més raó no es pot demanar que l'ús quotidià del català mantinga la dificultat i la indeterminació que portarà, a la llarga, a refusar la llengua com a vehicle de comunicació si escriure en català comporta un grau de dificultat ortogràfica o gramatical excessiu, o més complicat que en altres llengües de l'entorn.

Dos autors com Joan Coromines i Josep Lacreu, allunyats per generació i

també per les propostes d'ús de *per* i *per a* coincideixen, això sí, en el punt de partença:

És «el punt que resta més balder, més desajustat, en el funcionament de la nostra llengua escrita, [...] aquell en què s'han produït més desacords, més dissensions, més polèmiques, en el darrer quart de segle, aquell en què tothom es deu haver errat una vegada o altra» (Coromines, 1971).

«La distribució dels usos d'aquestes dues preposicions és actualment un dels punts més vacil·lants del català parlat i escrit, i, alhora, una de les qüestions que més polèmiques ha suscitat des del punt de vista teòric» (Lacreu, 1990).

Per poder establir un estàndard estable cal adoptar una norma unitària per a tot el domini lingüístic. El problema serà determinar quina de les propostes és la millor, la que té més possibilitats de ser acceptada per un major nombre de parlants, i d'escriptors, de la llengua.

En el cas del català, que encara no ha estat capaç d'establir i fixar un estàndard comú a tot el domini lingüístic i que tots els parlants de la llengua, siguin del dialecte que siguin, puguen acceptar sense reticències, resulta fonamental eliminar un escull d'aprenentatge per a les persones foranes i una dificultat per als nadius que volen usar la llengua amb normalitat; ho reconeixen explícitament Bibiloni-Corbera (1984: 152): «els nostres estudiants troben excessives dificultats en l'actual normativa [...], bastant complicada en aquesta qüestió, les quals dificultats desapareixerien en bona part si s'adoptava la proposta de Joan Coromines [...] recollida per Joan Solà».

La proposta Coromines-Solà es planteja com a conciliadora de les dues posicions extremes, la de calcar l'ús del castellà i la d'eliminar la preposició *per a* totalment. A més, resulta fàcil d'aprendre i no nega en cap moment la possibilitat d'usar la preposició adient a les persones que es consideren capaces d'usar-la en els casos més conflictius.

Aquesta proposta, malgrat la crítica que fa Ruaix, ha estat acceptada per molts usuaris —alguns de prestigi, com acabem de veure— i per institucions i empreses particulars, com ara “la Caixa” (1993), el diari *Avui* (p. 12), la Universitat de Barcelona (1989: 33), la Universitat Politècnica de Catalunya (1989: 121-122), *El 9 Nou* (Coromina: 1991) i altres mitjans de comunicació com ara *El Temps*, *Set Dies*, *El Punt*, *Regió 7*, TV3 i Canal 33, totes les emissores de ràdio de la CCRTV (Corporació Catalana de Ràdio i Televisió) (Bassols-Castellanos-Torrent: 1992).

En el procés històric de restitució lingüística³⁹ hi ha —com hem vist en el

³⁹ Però també en els casos de llengües sense problemes de minorització, com el castellà; exemples d'aquesta llengua no resolts: correlacions verbals, futur de subjuntiu, concordança d'oracions impersonals, etc.

punt 2— dos passos successius que cal assolir per arribar a l'objectiu de la normalització/normalitat lingüística: la normativització i l'estandardització, l'un de caràcter lingüístic i l'altre de caràcter social. Potser caldria modificar l'esquema i afegir-hi una tercera etapa, no finita, que hauria d'exercir l'autoritat acadèmica: la revisió/actualització lingüística que, de manera dialèctica, revisés els aspectes normatius de la llengua i els adaptès, si calia, a la situació sociolingüística real. Malgrat les aparences i alguns casos puntuals, resulta gairebé impossible que els organismes constituïts com a garants de la puresa idiomàtica modifiquen *dogmes* lingüístics, ni que siga mínimament; de raons, no n'hi ha, almenys no n'hi ha que siguen de pes; segons Solà (1994a: 162): «És la resistència que neix, simplement, de la rutina: la resistència a fer un canvi, de la mena que sigui» i parlant concretament del *per* i *per a*, afirma: «el sistema actual no és bo, ni històricament ni funcionalment; però la reacció és la mateixa. Hi ha una por visceral, que jo diria que és una por absurda i tot, a vulnerar alguna cosa sagrada, intocable».

La principal crítica que s'ha plantejat a la proposta Coromines-Solà ha vingut de la ploma de Ruaix (vegeu 4. 2. 1.). Curiosament, i especialment pel to agressiu de l'exhaustiu estudi i perquè en cap moment esmenta directament les precisions i ampliacions que Solà (1987a) ha fet de les tesis corominianes, es pot pensar que, reconeixent el rigor i l'erudició que sens dubte hi demostra Ruaix, no deixa d'haver-hi un component d'animositat envers Coromines; si no, mireu les conclusions (i el to) que, potser en excessives ocasions, repeteix Ruaix (1989: 110, 112, 135, 141, 142, 144): «En conclusió, la proposta de Joan Coromines [...], filològicament infundada, gramaticalment incongruent i socialment disgregadora, demagògica i contraproductiva, no veiem que es pugui acceptar de cap manera, tot i provenir d'un tan eminent coneixedor de la llengua—que, quan sembla tenir raó, nosaltres mateixos seguim de bon grat, i que sempre admirem per la seva ciència i venerem pel seu patriotisme, però ja se sap que *aliquando bonus dormitat Homerus*».

El fet de reconèixer mancances i badades —i qui no en té?— en l'estudi de Coromines no significa, automàticament, que l'antagonista estiga en possessió de l'única veritat absoluta. És més, encara que arribàrem a la conclusió que la nostra llengua pateix qualsevol mena de deficiència que llengües del voltant han resolt perfectament, ho hauríem de reconèixer amb naturalitat i buscar-hi una solució definitiva, sense complexos. Però la solució al problema d'una llengua concreta mai no es pot basar en el coneixement que els usuaris en tenen d'una altra; si així férem en el cas de *per* i *per a*—com pretén Ruaix amb la seua *solució pràctica*—, estaríem reconeixent que la nostra llengua no mereix tal consideració, que en efecte és una mena de dialecte de tercera categoria que necessita el suport

d'altres per poder definir-se, per poder expressar els conceptes i els sentiments.

Cada llengua ha de ser capaç de resoldre, intralingüísticament, qualsevol mena d'ambigüitat semàntica, deficiència morfològica o incoherència sintàctica. De la mateixa manera que el castellà diferencia dues conjuncions com *porque* i *para que* per introduir, ara oracions causals, ara oracions finals, i el català només n'usa una, podem emprar, davant d'infinitiu, sense traumes, sols una preposició: *per* —com fa l'italià— per indicar causa o finalitat, encara que el castellà diferencia entre *por* i *para*, i això no ens ha de fer sentir inferiors; de segur que els italians no es troben tan preocupats, ni alcen tan agres polèmiques, sobre què tindrà el meu veí que no tinga jo —si se'm permet la vulgaritat.

En moments tan importants, no ja per a l'expansió de la llengua, sinó per a la pròpia subsistència, cal buscar solucions de convergència que permeten, de la manera més fàcil i menys traumàtica possible, unificar sense complexos punts de discordança entre els dialectes en pro d'una llengua cohesionada; açò no vol dir en absolut la renúncia a formes genuïnes (la morfologia dels pronoms febles, per exemple), que precisament per ser dialectals són catalanes, però hem de reconèixer que la llengua del futur no està en mans d'aquell pastor que, tota la vida guardant a les muntanyes, conserva un català incorrupte, sinó de les ciutats, dels mitjans de comunicació, i d'uns parlants políglotes que davant la dificultat d'emprar una llengua amb moltes dificultats —i ara com ara innecessària, no ens enganyem— optaran, en el millor dels casos a anivellar-la lingüísticament amb la més pròxima, i en el pitjor, a oblidar-la. Com diu Segarra (1984: 28), «la revisió i actualització esdevé urgent avui dia si no volem crear un divorci entre la llengua escrita (encarcarada i arcaïtzant) i la llengua parlada (empobrida i sotmesa a les envestides de la llengua dominant)».

La millor solució ha de ser una solució pragmàtica que no desdiga l'evolució històrica ni violente la realitat dels parlants, que no caiga en el servilisme a l'espanyol ni en la ignorància de la realitat. Una solució pragmàtica com la de Coromines-Solà, fàcil d'aprendre i d'usar, d'acord amb la situació sociolingüística del català actual formulada per autors de molt de prestigi i profunds coneixedors de la llengua i acceptada, com hem vist damunt, per molts organismes, autors i mitjans de comunicació. Cada vegada més.

No es pot acceptar que es vulga transgredir o canviar la norma, com proposa el *Diari de Barcelona*, si amb això s'empobreix l'expressió, es cau en l'ambigüitat o si es va contra la realització que hi fan la major part dels parlants; però ben diferent —i lícit i convenient— és canviar-la quan el contingut semàntic roman invariable, quan després de fer una prova de commutació —com diu Ridruejo (1989)— el parlant entén el mateix. I això no es pot fer en tots els casos; no es pot fer davant d'element nominal, però sí davant d'infinitiu.

Convé recordar l'aptitud sorprenent que té el català parlat per a assimilar-se les innovacions operades en la llengua escrita. Avui constatem en la llengua parlada tota mena de mots i girs introduïts un dia artificialment en la llengua escrita, els quals han penetrat talment en aquella que ningú no diria que trenta anys endarrera hi eren completament desconeguts. Pompeu Fabra (citats per Solà, 1987b: 83).

BIBLIOGRAFIA

- ALARCOS LLORACH, Emilio (1960): «La constitución del vocalismo catalán», *Studia Philologica. Homenaje a Dámaso Alonso*, I, Madrid.
- (1983): *Estudis de lingüística catalana*, Barcelona, Clàssics Catalans Ariel.
- ALCOVER-MOLL (1985): *Diccionari català-valencià-balear*, VIII, Palma de Mallorca, Moll.
- ALVAR, M.-B., POTTIER (1983): *Morfología histórica del español*, Madrid, Gredos.
- AA. VV. (1992): *I Jornades de sociolingüística: «la llengua estàndard»*, Ajuntament d'Alcoi.
- AVUI: *Llibre d'estil de l'Avui*, Barcelona, edició provisional fotocopiada.
- BADIA, Lola (1991): «El «Plany dolorós de la reina Hècuba» de Joan Roís de Corella. Restauracions i contextos», dins *Miscel·lània Joan Fuster. Estudis de llengua i literatura III*, Barcelona. Publicacions de l'Abadia de Montserrat
- BADIA I MARGARIT, Antoni (1962): *Gramàtica catalana*, 2 vols. Madrid, Gredos, 1985.
- BASSOLS-CASTELLANOS-TORRENT (1992): *Model de llengua als mitjans de comunicació*, Bellaterra, Facultat de Ciències de la Comunicació, Universitat Autònoma de Barcelona.
- BASTARDAS, Joan (1979): «Sobre la construcció medieval 'per sarraïns a preïcar'», dins *Miscel·lània Ramon Aramon i Serra*, vol. I, Barcelona, Curial.
- BIBILONI, G.-J. CORBERA (1984): «La llengua normativa a les Balears», *Problemàtica...*, pp. 147-156
- CAIXA, LA (1991): *Llibre d'estil*, Barcelona, Direcció de Comunicació de la Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona, 1993.
- COROMINA, Eusebi (1991): *Manual de redacció i estil. El 9 Nou*, Barcelona, Eumo, 1992.
- COROMINES, Joan (1971): *Lleures i converses d'un filòleg*, Barcelona, El pi de les tres branques, 1983.
- (1986) *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, Barcelona, Curial, vol. VI.
- COSERIU, E. (1957): *Sincronia, diacronia e historia. El problema del cambio lingüístico*, Madrid, Gredos, 1988.
- DIARI DE BARCELONA (1987): *Un model de llengua pels mitjans de comunicació. Llibre d'estil del Diari de Barcelona*, Barcelona, Empúries, 1988.
- Diccionari manual de la llengua catalana* (1983), Barcelona, Edhasa.
- Diccionari català-castellà* (1987), Barcelona, Enciclopèdia Catalana.
- Diccionari castellà-català* (1989), Barcelona, Enciclopèdia Catalana.
- Diccionari de la llengua catalana* (1993), Barcelona Enciclopèdia Catalana.
- FABRA, Pompeu (1918): *Gramàtica catalana*, Barcelona, Aqua, 1981.
- (1932): *Diccionari general de la llengua catalana*, Barcelona, Edhasa, 1991.
- (1956): *Gramàtica catalana*, Barcelona, Teide, 1991.
- (1968): *Introducció a la gramàtica catalana*, Barcelona, Edicions 62, «Llibres a l'abast», 1987.
- (1983a): *Diccionari manual de la llengua catalana*, Barcelona, Edhasa, 1991.
- (1983): *Converses filològiques I*, Barcelona, El Punt/Edhasa.
- (1984): *Converses filològiques II*, Barcelona, El Punt/Edhasa.

- FERRANDO, A. - M. NICOLÀS - M. PÉREZ - V. SALVADOR (1986): *Invitació a la llengua catalana*, València, Gregal.
- FERRER PASTOR, Francesc (1985): *Diccionari general*, València, Fermar.
- GASULL, Joan (1980): «Sobre per i per a», *Escola Catalana*, 150, Barcelona, DEC, Òmnium Cultural.
- Gran Enciclopèdia Catalana* (1986-1989): Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 24 vols., 2a ed.
- IZQUIERDO, Josep (1990): «El concepte «prosa de la Cancelleria»: importància i contingut a través de la historiografia lingüística», *Estudis de llengua i literatura catalanes/XX. Miscel·lània Joan Bastardas 3*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- JORDANA, C. A. (1968): *El català i el castellà comparats*, Barcelona, Barcino, 1980
- Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Castelló* (1993): (16 i 17 d'octubre de 1992), Barcelona-Castelló de la Plana, IEC-Universitat Jaume I.
- LACREU, Josep (1990): *Manual d'ús de l'estàndard oral*, València. Universitat de València, 1992.
- LAMUELA, Xavier (1984): «Fixació i funcionament de la gramàtica normativa i el procés d'estandardització de la llengua catalana», *Problemàtica...*, pp. 65-90.
- LAPESA, Rafael (1942): *Historia de la lengua española*, Madrid, Gredos, 1986.
- MALKIEL, Yakov (1980): «Catalan per a, ancien espagnol *pora*, ancien portugais *pera* 'pour'», *Miscel·lània Aramon i Serra*, vol. II, pp. 298-314, Barcelona, Curial Edicions Catalanes.
- MENÉNDEZ PIDAL, Ramón (1904): *Manual de gramática histórica española*, Madrid, Espasa-Calpe, 1987.
- MOLLÀ, T. - C. PALANCA (1987): *Curs de sociolingüística 1*, Alzira, Bromera.
- - A. VIANA (1989): *Curs de sociolingüística 2*, Alzira, Bromera.
- PAYRATÓ, Lluís (1985): *La interferència lingüística. Comentaris i exemples català-castellà*, Barcelona, Curial Edicions Catalanes, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- POLANCO ROIG, Lluís B. (1984): «La normativa al País Valencià. Problemes i perspectives», *Problemàtica ...* pp. 107-146.
- Problemàtica de la llengua normativa* (1984): Actes de les Primeres Jornades d'Estudi de la Llengua Normativa, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- RIDRUEJO ALONSO, E. (1989): *Las estructuras gramaticales desde el punto de vista histórico*, Madrid, Síntesis.
- RTVV: *El(s) model(s) lingüístic(s) de la RTVV. Document de treball intern*, edició provisional fotocopiada, València.
- RUAIX I VINYET, Josep (1985): *El català/2*, Barcelona, Moià, 1990.
- (1989): «Distribució de les preposicions per/per a», *Punts conflictius de català*, Barcelona, Barcanova.
- SALES, Joan (1971): Pròleg de *Lleures...*
- SANCHIS GUARNER, Manuel (1950): *Gramàtica valenciana*, ed. facsímil, Barcelona, Altafulla, 1993.
- (1980): *Aproximació a la història de la llengua catalana*, Estella, Salvat.
- SEGARRA, Míla (1984): «Reflexions sobre la normativa sintàctica actual», *Problemàtica...*
- SOLÀ, Joan (1976): *A l'entorn de la llengua*, Barcelona, Laia.
- (1977): *Del català incorrecte al català correcte. Història dels criteris de correcció lingüística*, Barcelona, Edicions 62.
- (1982): «Pompeu Fabra i la gramàtica catalana», *Homenatge a Pompeu Fabra*, Barcelona, Universitat de Barcelona.
- (1983): «Qüestions sintàctiques pendents en la normativa actual», *Actes del VIè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Roma, 1982 (PAM), Montserrat.

- (1987a): *Qüestions controvertides de sintaxi catalana*, Barcelona, Edicions 62.
- (1987b): *L'obra de Pompeu Fabra*, Barcelona, Teide, 1991.
- (1990): «Necessitat de practicar la distinció amb *per* i *per a*», *Lingüística i normativa*, Barcelona, Empúries.
- (1993): *La llengua, una convenció dialèctica*, Barcelona, Columna.
- (1994a): «Seminari: Sintaxi Normativa. Estat de la Qüestió», dins *Actes de les Jornades sobre Norma i Normalització Lingüística*, Castelló de la Plana, Publicacions de la Universitat Jaume I.
- (1994b): *Sintaxi normativa: estat de la qüestió*, Barcelona, Empúries.
- UNIVERSITAT DE BARCELONA (1989): *Críteris lingüístics*, Barcelona, Servei de Llengua Catalana, 1992.
- UNIVERSITAT POLITÈCNICA DE CATALUNYA (1989): *Fitxes de normalització lingüística*, Barcelona, Servei de Llengües i Terminologia.
- VÄÄNÄNEN, Veikko (1967): *Introducción al latín vulgar*, Madrid, Biblioteca Universitària Gredos, I, Gredos, 1968.
- VENY, Joan (1986a): *Els parlars catalans*, 6a edició, Palma de Mallorca, Raixa, Moll.
- (1986b): *Introducció a la dialectologia catalana*, 2a edició, Barcelona, Enciclopèdia Catalana.